

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра біохімії та гігієни

Борецький Ю.Р.

Азот та його сполуки.

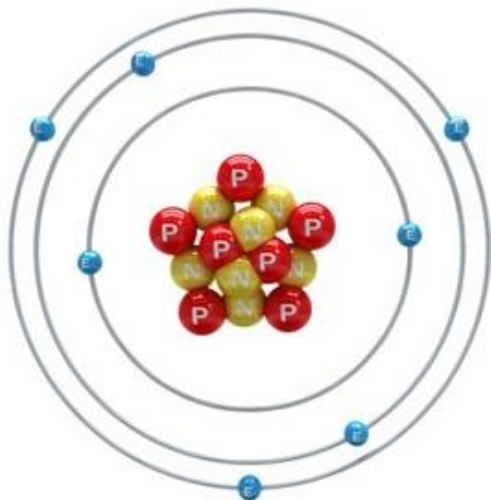
Лекція навчальної дисципліни «Харчова хімія»

Для студентів I курсу спеціальності 241 “Готельно-ресторанна справа”

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри біохімії та гігієни
Протокол № від 2018 року

Завідувач кафедри _____
д.б.н. Борецький Ю.Р.

НІТРОГЕН (АЗОТ) ЙОГО СПЛУКИ.

http://www.livescience.com/images/i/000/039/029/i02/nitro-set.jpg?1366053125?interpolation=lanczos-none&downsize=640:*

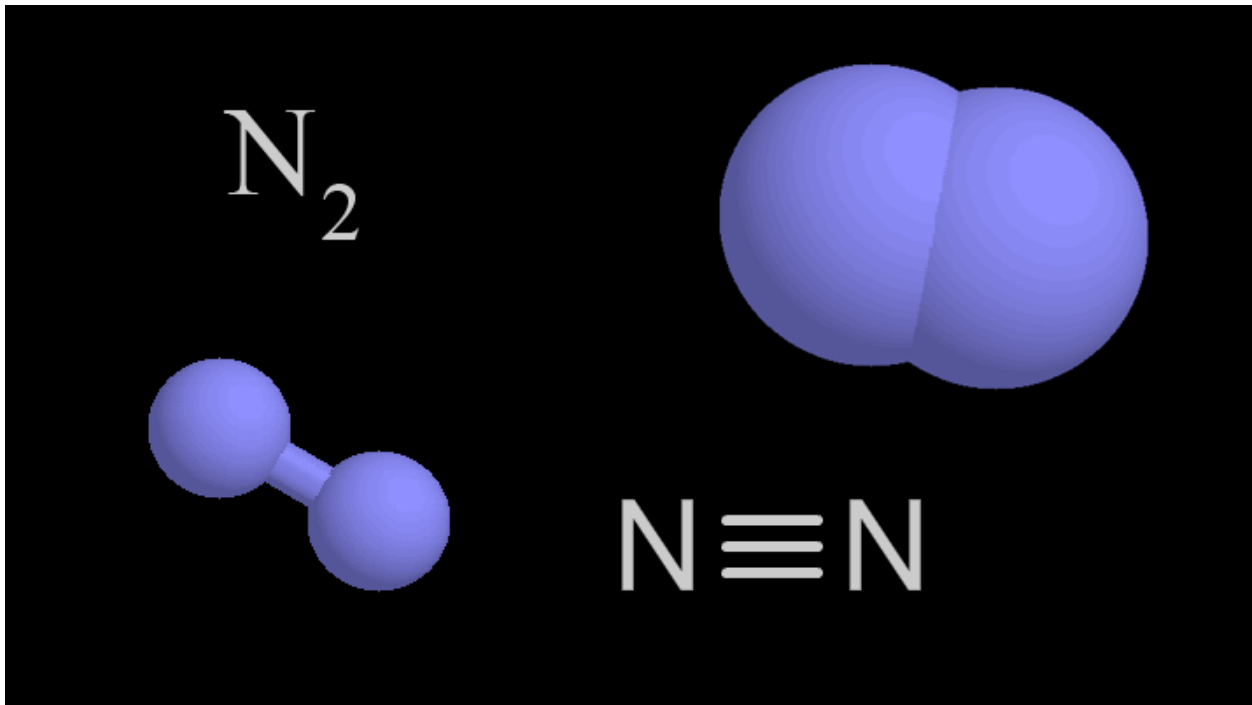
Атомний номер: 7

Електронна конфігурація: $1s^2 2s^2 2p^3$

Температура плавлення: -210°C

Атомна маса: 14,0067 а. о. м. $\pm$ 0,0001 а. о. м.

Температура кипіння: $-195,8^{\circ}\text{C}$

http://scied.ucar.edu/sites/default/files/images/large_image_for_image_content/nitrogen_n2_molecule_720x400.png

<http://members.mrtc.com/anvk/cryogenics/DSCN8224s.JPG>

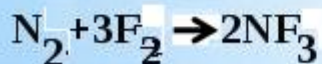
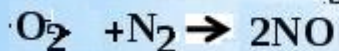
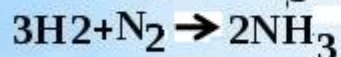
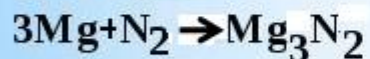
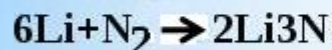
Азот або нітрогін (хімічний символ — **N**, лат. *Nitrogenium*) — хімічний елемент з атомним номером **7**, який належить до 15-ої групи (за старою класифікацією — головної підгрупи V групи), 2-го періоду періодичної системи хімічних елементів, та є представником двоатомних неметалів.

Також, **азот** (**N₂**) — проста речовина, яку утворює хімічний елемент азот (два атоми якого, об'єднуючись, утворюють молекулу хімічної речовини азоту) — (за нормальних умов) хімічно-малоактивний, двоатомний газ без запаху, кольору та смаку.

У природі нітрогін існує в основному у вигляді молекулярного азоту, який є головною складовою частиною повітря (75.6 % за вагою або 78.09 % за об'ємом); в меншій кількості — в мінералах та сполуках характерних для живої природи. Газ азот малорозчинний у воді, має низьку хімічну активність, проте при високих температурах й тиску, та/або при наявності каталізаторів він утворює сполуки з воднем, металами, киснем та ін. Азот повітря використовують у виробництві аміаку, азотної кислоти, добрив, а також як газ для створення інертного середовища.

*Хімічні властивості

За звичайних умов азот реагує лише з літієм, з іншими металами – при нагріванні, утворюючи нітриди. З воднем сполучається лише при підвищених температурах і тиску, з киснем – при температурах понад 3000оС. У реакціях з киснем і фтором є відновником, в інших випадках – окисником:

Оксид азоту NO за звичайних умов є безбарвним газом із дуже низькою температурою кипіння ($-151,8^{\circ}\text{C}$)

У промислових масштабах синтез оксиду азоту(II) є однією зі стадій в отриманні нітратної кислоти. Його добувають окисненням аміаку киснем повітря в присутності каталізаторів:

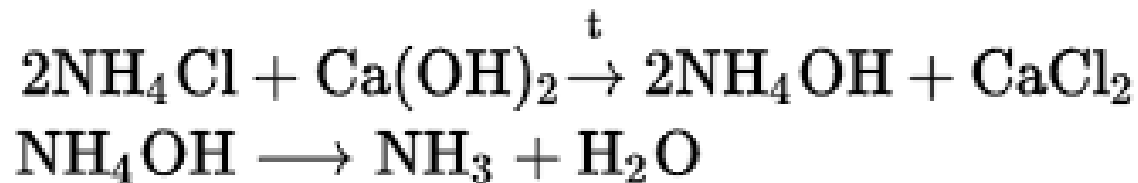
Аміак, амоніак, NH₃ — неорганічна сполука, безбарвний газ із різким задушливим запахом, легший за повітря, добре розчинний у воді. Використовують переважно для виробництва азотних добрив, вибухових речовин і азотної кислоти. Рідкий аміак використовується в холодильних установках. Водний розчин аміаку (нашатирний спирт) застосовується в медицині.

У техніці головним способом добування аміаку є прямий синтез його з азоту і водню за реакцією:

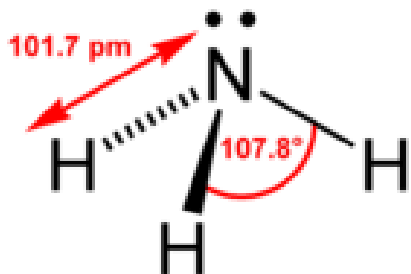
На сучасних заводах синтез проводять у більшості випадків при тисках 250–350 атм, а інколи навіть при 700–1000 атм. Чим більший тиск, тим більше рівновага реакції зміщується в бік утворення NH₃, тобто в бік збільшення виходу аміаку. Але процес при дуже високих тисках дуже дорогий і економічно не вигідний.

В лабораторних умовах:

<u>Молярна маса</u>	17,0306 г/моль
Зовнішній вигляд	Безбарвний газ із різким та сильним запахом
<u>Густина</u>	0,6942 ^[1]
<u>T_{пл}</u>	-77,73 °C (195,42 <u>K</u>)
<u>T_{кип}</u>	-33,34 °C (239,81 <u>K</u>)
<u>Розчинність(вода)</u>	89,9 г/100 <u>мл</u> при 0 °C

Будова

Хімічні властивості

NH_3

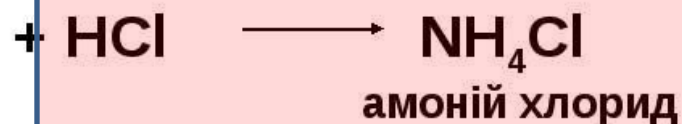
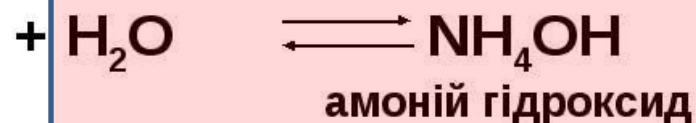
Відновник

каталізатор

Основа

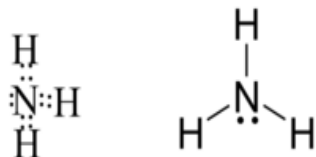

Амоніак, маючи низький ступіть окислення Нітрогену (-3), поводить себе як відновник. Відновні властивості проявляються під час його горіння в кисні.

Буринська Н.М., Величко Л.П. Хімія Підручник для 10 класу. –Київ: Ірпінь, 2000.

Хімічні властивості [ред. • ред. код]

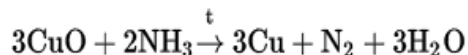
Молекули аміаку утворюються за допомогою ковалентних зв'язків. Електронна і структурна формули молекули аміаку такі:

Однак зв'язки N — H в молекулі аміаку полярні, оскільки електронна пара зміщена до атома азоту. Тому атом азоту має негативний заряд, а атом водню — позитивний. У хімічному відношенні аміак є відновником, а сам звичайно окиснюється до вільного азоту. Так, в атмосфері кисню аміак горить за реакцією:

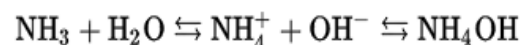

Амоніак також легко відновлює **монооксид міді** до металічної міді при високій температурі за реакцією:

Гідроксид амонію [ред. • ред. код]

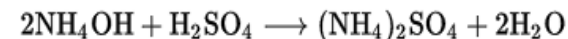
При розчиненні аміаку в воді частина його молекул взаємодіє з водневими іонами води з утворенням складного катіона амонію NH_4^+ . Разом з тим відповідна кількість гідроксильних груп OH^- води звільняється. Цей процес рівноважний. Його можна зобразити таким рівнянням:

Звідси виходить, що в розчині аміаку в рівновазі одночасно існують молекули аміаку, води і гідроксиду амонію та іони амонію і гідроксиду.

Гідроксид амонію є дуже нестійкою речовиною і може існувати лише в розчині. При нагріванні розчину рівновага зміщується вліво, і розчин розкладається на вихідні речовини. Цей розклад частково відбувається і при звичайній температурі, тому розчини аміаку завжди мають специфічний запах. При тривалому кип'ятінні розчину можна повністю видалити аміак. Цим інколи користуються в лабораторіях для одержання невеликих кількостей аміаку.

Розчин гідроксиду амонію забарвлює **лакмус** у синій колір. З кислотами розчин гідроксиду амонію утворює солі, наприклад:

Застосування:

- **Амоніак** - один з найважливіших продуктів сучасної хімічної промисловості. Головною галуззю його застосування є виробництво нітратної кислоти і азотних добрив. Крім того, аміак використовують для виробництва багатьох інших хімічних продуктів. Зріджений аміак і водний розчин аміаку застосовують безпосередньо як азотне добриво.

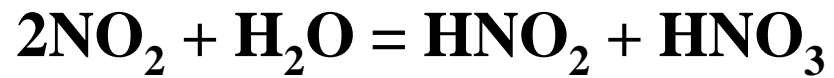
Пари аміаку збуджують ЦНС, особливо центри довгастого мозку. У високих концентраціях вони можуть спричинити рефлекторну зупинку дихання. При призначенні всередину засіб подразнює слизову оболонку шлунка і викликає блювоту.

Аміачна вода часто використовується для чищення виробів з дорогоцінних металів (срібло, золото). Для цього використовуються розчини нашатирного спирту у воді в співвідношенні 1:4. Після чищення прикраси протирають м'якою ганчіркою. Не варто забувати про те, що водний розчин аміаку можна використовувати і при пранні. Для поліпшення піноутворення на відро води потрібно додати 2-3 чайні ложки гідроксиду амонію. В такій воді білизну чудово відбілюється. Для видалення плям кави та шоколаду можна використовувати розчин аміаку, розведений з водою у співвідношенні 1:25.

Ступінь окиснення	Формула	Назви	Фізичні властивості
+1	N_2O	нітроген (I) оксид, закис азоту, геміоксид азоту, звеселяючий газ, монооксид діазоту	безбарвний газ з характерним солодким запахом, мало розчинний у воді
+2	NO	нітроген (II) оксид, монооксид азоту	безбарвний газ без запаху, мало розчинний у воді
+3	N_2O_3	нітроген (III) оксид, оксид азоту (III), нітритний ангідрид	темно-синя рідина, реагує з водою
+4	NO_2	нітроген (IV) оксид, оксид азоту (IV), бурий газ	бурий отруйний газ з характерним запахом, при 21 °C утворює червону рідину, при -11,2 °C – тверда, безбарвна, кристалічна речовина, реагує з водою
+5	N_2O_5	нітроген (V) оксид, оксид азоту (V), нітратний ангідрид	білі кристали, при 20 °C розкладаються на NO_2 та O_2 , реагує з водою

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/60/Nitrogen_dioxide_at_different_temperatures.jpg

Роль оксиду азоту(II) як сигнальної молекули в живих організмах була відкрита у 1980-их роках, а 1998 [Роберт Ферчготт](#), [Луїс Ігнаро](#) і [Ферід Мурад](#) отримали Нобелівську премію з фізіології та медицини за з'ясування його функцій у серцево-судинній системі^[3]. Монооксид азоту є [паракринним](#) фактором завдяки своїй здатності швидко [дифундувати](#) через [мембрани клітин](#), проте через високу реакційність відстань такої дифузії обмежена 1 мм а час півжиття молекул NO становить 5—10 секунд. Нітроген моноксид виконує сигнальну функцію як у тварин, так і в рослин, навіть деякі бактерії можуть відчувати дуже невеликі його концентрації і рухатись у сторону від джерела цієї сполуки^[4].

У ссавців NO задіяний у низці фізіологічних процесів, таких як регуляція артеріального тиску, передача нервових імпульсів, [зсідання крові](#) та імунна відповідь.

Синтез оксиду азоту(II) здійснюється шляхом [деамінування амінокислоти аргініну](#) і забезпечується ферментом [NO-синтазою](#) (NOS).

У рослин NO бере участь у захисних реакціях під час ушкоджень та інфекцій^[4]. Також монооксид азоту відіграє роль у функціонуванні імунної системи тварин. Активовані макрофаги та нейрофіли (а також клітини ендотелію) виробляють його у великих кількостях під час запальних процесів.

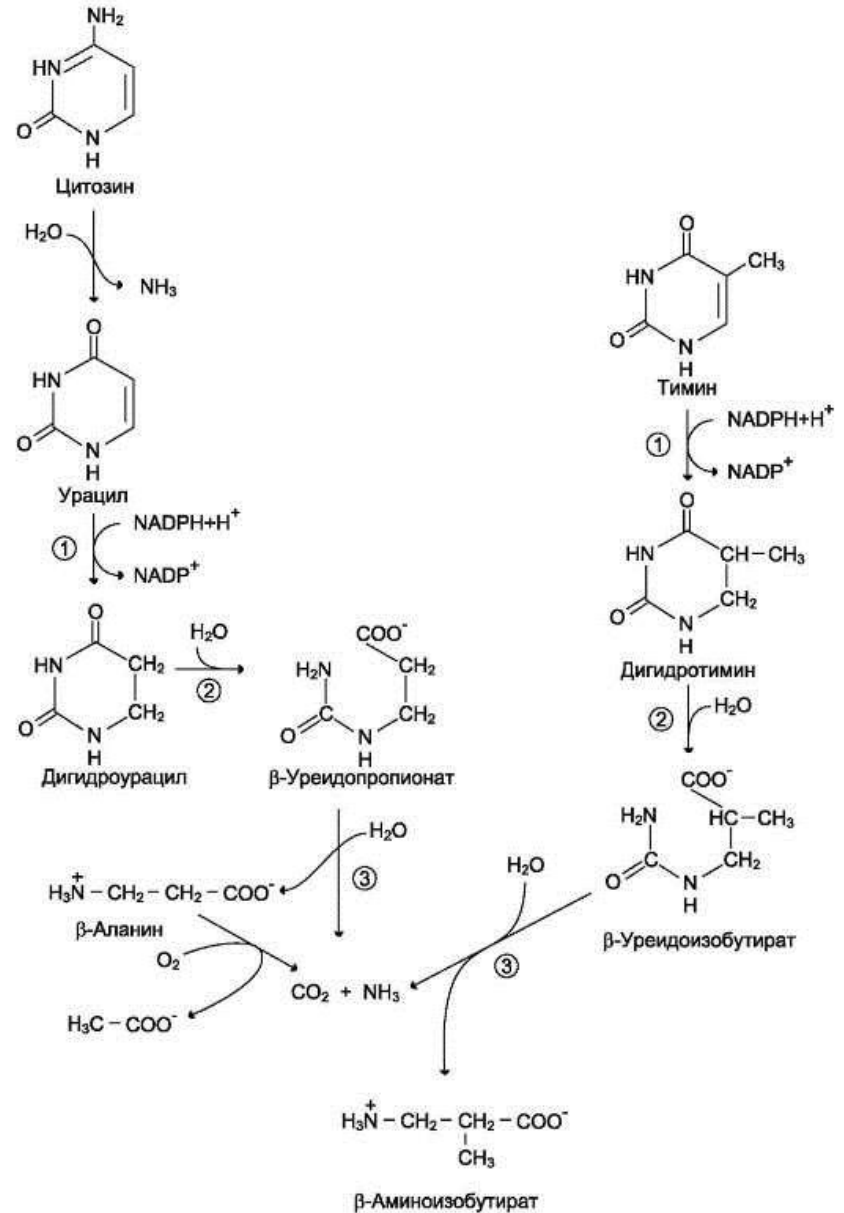

Найважливіші азотовмісні сполуки живої клітини:

Амінокислоти

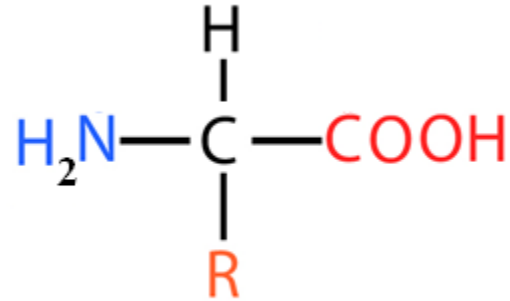
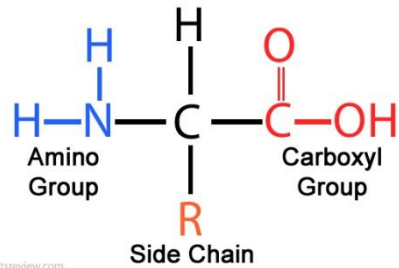
Пурини та піримідини

Вітаміни

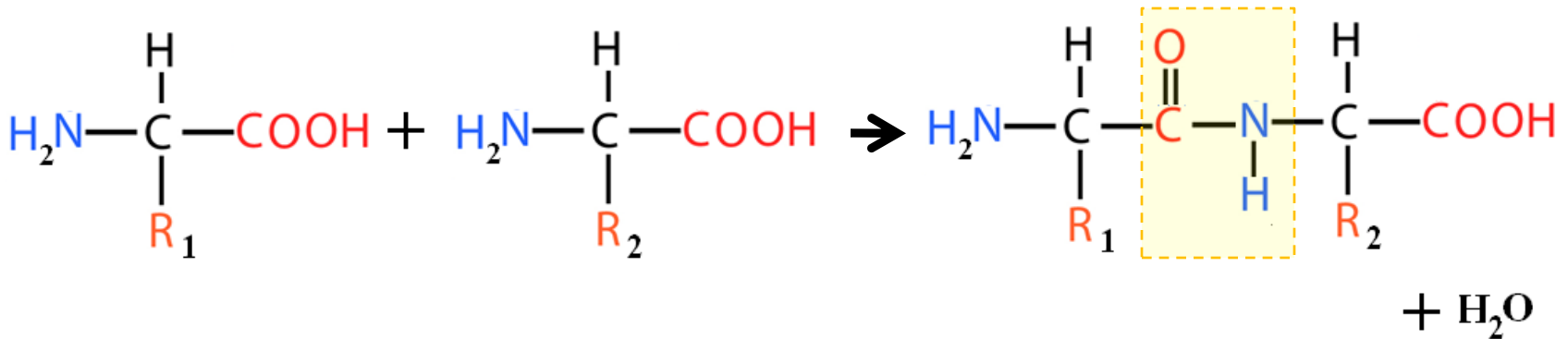

АМІНОКИСЛОТИ У БІЛКАХ З'ЄДНАНІ ПЕПТИДНИМ ЗВ'ЯЗКОМ

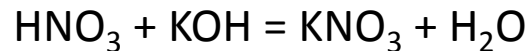
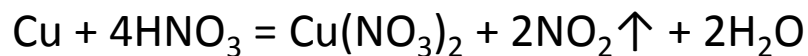
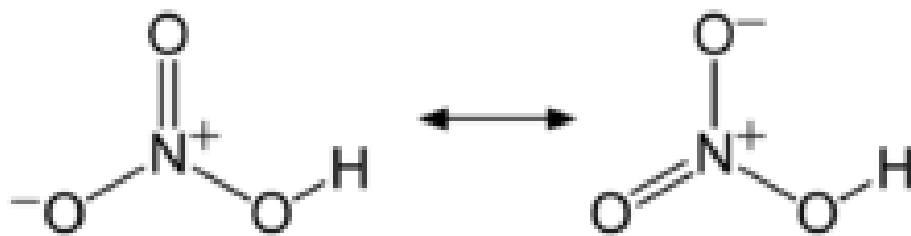
Amino Acid Structure

Усі амінокислоти — безбарвні кристалічні речовини, гіркі (крім гліцину) на смак. За винятком гліцину, містять асиметричний атом вуглецю, тому є оптично активними речовинами; належать до L-ряду.

Азотна кислота, нітратна кислота (HNO_3) — сильна одноосновна кислота. Висококорозійна кислота, реагує з більшістю [металів](#), сильний [окисник](#). Має тенденцію набувати жовтого відтінку через накопичення [оксидів азоту](#), при довгому зберіганні.

* Потрапляння мінеральних добрив у водойми

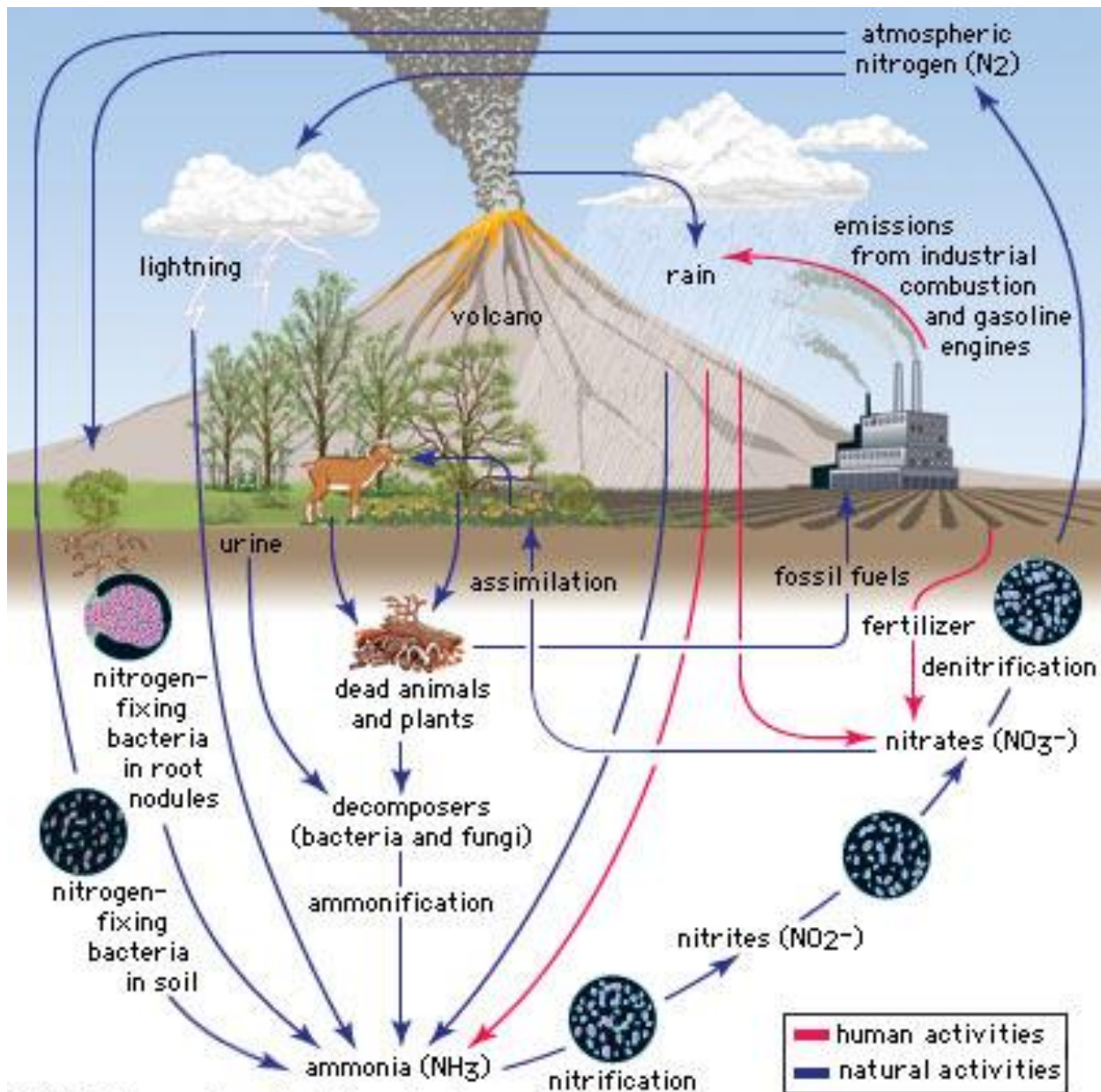

Заростання водойм

Загибель водних організмів

© 2008 Encyclopædia Britannica, Inc.